

С Т А Н О В И Щ Е

за дисертационния труд на тема:

„Движение за реформа на съвременния персийски език (лексика и графика) в Иран“,

представен от Илияна Стефанова Божова,

задочен докторант в СУ „Св. Климент Охридски“, ФКНФ, Катедра „Класически Изток“ по научно направление 2.1. Филология (Персийско езикознание) за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

от проф. дфн Татяна Дамянова Евтимова,
СУ „Св. Климент Охридски“, ФКНФ, Катедра „Класически Изток“

Задочен докторант Илияна Стефанова Божова отговаря на всички законови изисквания за придобиване на ОНС „доктор“: депозирала е дисертационен труд; положила е с оценка „Отличен“ предвидените изпити от индивидуалния план; представя общо 6 публикации по темата на дисертацията (на български и на английски език); заявява 18 участия в научни форуми у нас и в чужбина; декларира 1 участие в Научно-изследователски проект на Катедра „Арабистика и семитология“ в СУ „Св. Кл. Охридски“; отчита изпълнен преподавателски минимум. Отчислена с право на защита (Заповед РД 20-106/21.01.2020).

Предмет на обсъжданата дисертация е актуалната и днес идея за реформа на персийската лексика и азбука в Иран, която се заражда през XIX в. при управлението на Каджарската династия (1789–1925), когато страната се отваря към света и в нея започват да навлизат западни идеологии, наука и технологии. Според Автореферата „основна цел на труда е да се разкрият характеристиките на движението за езикова реформа на съвременния книжовен персийски език в Иран в периода 20–70-те години на XX век“ (с. 7). За изпълнението ѝ авторката си поставя и успешно решава различни задачи и подзадачи, прилагайки гъвкава интердисциплинарна методология, единствено работеща в традиционния социолингвистичен дискурс.

Като наука за корелациите между общество и език социолингвистиката е *де факто* наука за общението между два еднакво динамични и по същество некохерентни субекта, каквито са обществото и езикът. Тяхната динамика бива първична – промени в социума, и вторична, или функционална – предизвикани

промени в езика като средство за общуване между членовете на обществото. Двата субекта пребивават в непрекъснат процес на редуващо се взаимно мотивиране и моделиране – обществото (в лицето на държавата) се опитва да моделира езика и обратно, езикът моделира обществото. Последното важи с особена сила за иранското общество, в което битуват едновременно далеч повече от една „ефективни версии“ на персийския, предвид широкоспектърната диглосия на езика фарси (социална маргинализация, процент на неграмотност и др.).

Специалистът по социолингвистика не се радва на комфорта на социолога и на лингвиста – да борави и да познава в детайл само един научен обект: или само обществото, или само езика. Специалистът по социолингвистика трябва да е наясно с всички вероятни тлеещи или стихийни обществени катаклизми, предопределящи своеобразни тлеещи катаклизми в главния език за комуникация на същото това общество. Задачата се усложнява неимоверно, когато му се налага да изследва заедно и поотделно два еднакво несистемни субекта – източно общество и източен език.

Тъкмо такава двувалентна системна експертиза на два „антисистемни субекта“ демонстрира авторката на разглежданата дисертация. Въоръжена с аксиомата, че няма добра (езикова) политика без добро (езиково) планиране, Божова се е заела да изясни педантично и до най-малка подробност институционализирания търсен баланс между тези две държавни активности. Тя последователно разгръща и осветлява пълния комплекс от задължителни мерки и целенасочени усилия на държавата в сферата на езиковата политика: създаване на научни дружества, на езикови и литературни академии, на управляеми медии и др.

Отделя подобаващо място и на езиковото планиране, а аз ще си позволя да приведа само един цитат на британеца Джеймс Толефсън от 2011 г.: „Планирането на корпуса се отнася до опити да се повлияе върху структурата на езика; то включва такива процеси като стандартизация, развитие на речника на езика; графизация; прочистване и интернационализация“ (с. 32). Всеки, посегнал към тази теория в цялата ѝ пълнота и обем, както е сторила докторант Божова, обяснимо демонстрира академичен хъс, завидна изследователска смелост и готовност за предизвикателства – както предвидими, така и внезапно изникващи „зад ъгъла“.

Пред нас е труд, представящ едно пионерско и дръзновено изследване – първо по рода си в българската иранистика, което аз оценявам като неин безспорен маркер и убедено смятам, че то трябва да види бял свят като самостоятелна публикация. Публикация, която бързо ще се превърне в безценно академично помагало за нашите студенти по две дисциплини едновременно: по социална история на Иран, достатъчно илюстрирана с богата палитра от събития и исторически факти; както и по история на съвременния персийски език с прецизна периодизация, с точно изведени тенденции на развитие и с представителен каталог на десетки учени, публицисти, писатели и техните ангажирани произведения.

От тази докторска дисертация студентите (а и колегите преподаватели) ще научат много за иранския национализъм, безапелационно отвеждащ към езиковия пуризм; за неklasическата диглосия и плурицентричността на персийския; за въвеждането на фамилни имена и за промяната в названията на месеците; за трите езикови академии и за „болния“ език фарси; за непосилно „сложната“ арабско-персийска графика и за измислянето на нови „лесни“ азбуки; за още много прелюбопитни факти и събития, ознаменувани от дейността на десетки институции, на две монархически династии и на градския елит, на поредица от „организиращи“ и индивидуални дейци, именити автори и злободневни журналисти.

Образователният характер на докторската дисертация и нейната научно-методическа приложимост се допълват активно и ефективно от прецизно и премислено изградения помощен научен инструментариум, какъвто са бележките под линия. Поставени на точното място – при първата поява на интерпретиран факт, събитие, име или някаква местна реалия – те се превръщат в интегрална съдържателна част и необходим авторски акцент в самия корпус на текста. Ще отличава и огромната практическа полза от двете допълнени след вътрешната защита приложения – Бележка към календарните системи в Иран и датите на публикациите (с. 316-317) и Именен показалец (с. 361-363).

Като научен ръководител ще открия само едно качество на докторант Божова – нейната висока комуникационна култура, която аз ценя наравно, ако не и повече от всичко останало. Намирам колегиалното и коректно общуване между докторант и

ръководител за категорична гаранция за успех при споделено академично начинание като писането на дисертация. Комуникационната култура е гаранция за успех и на всеки университетски преподавател пред студентите в аудиторията. Опитът ми на „многократен“ научен ръководител, участието в десетки процедури по защита и последваща оценка на дисертационни и хабилитационни трудове като член на СНСЕЗ към ВАК, ми дават основание да преценя труда на Илияна Божова като надхвърлящ формалните граници и съдържателно-приносни критерии за т. нар. „малък докторат“. Надхвърля ги значително и личното научно присъствие на докторант Божова, измерено в брой публикации и участия в национални и международни научни форуми и проекти.

Заклучение

Предоставените документи по процедурата: Дисертация; адекватно представителен за докторския труд Автореферат; публикации по темата на дисертацията; Автобиография; Декларация за оригиналност и достоверност; Становище по процедура за предотвратяване на плагиатство и Протокол за проверка на оригиналността покриват нормативните изисквания на ЗРАСРБ. Изследването със заглавие *Движение за реформа на съвременния персийски език (лексика и графика) в Иран*, напълно отговаря на критериите за дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Представя оригинално и концептуално завършено авторско академично проучване с прецизно изведени и актуално стойностни резултати и научни приноси.

Въз основа на всичко, изложено в това Становище, аз **оценявам положително** представения дисертационен труд и убедено призовавам уважаемите членове на Научното жури да **присъдим на Илияна Стефанова Божова образователната и научна степен „доктор“** по научно направление 2.1. Филология (Персийско езикознание).

17. юни 2024 г.

София

Проф. дфн Татяна Евтимова